

Vysoká škola ekonomická v Praze
Recenzované studie

**Working Papers
Fakulty mezinárodních vztahů**

6/2010

**Vztahy mezi občanskou společností
a multilaterálními ekonomickými
institucemi: Cesta k demokratizaci
globální governance?**

Tomáš Rohrbacher

**Faculty of International Relations
Working Papers**

6/2010

**Vztahy mezi občanskou společností
a multilaterálními ekonomickými
institucemi: Cesta k demokratizaci
globální governance?**

Tomáš Rohrbacher

Volume IV

Vysoká škola ekonomická v Praze
Working Papers Fakulty mezinárodních vztahů
Výzkumný záměr MSM6138439909

Název: Working Papers Fakulty mezinárodních vztahů
Četnost vydávání: Vychází minimálně desetkrát ročně
Vydavatel: Vysoká škola ekonomická v Praze
Nakladatelství Oeconomica
Náměstí Winstona Churchilla 4, 130 67 Praha 3, IČO: 61 38 43 99
E 17794
Evidenční číslo MK ČR: 1802-6591
ISSN tištěné verze: 1802-6583
ISSN on-line verze: 978-80-245-1678-3
ISBN tištěné verze: Prof. Ing. Eva Cihelková, CSc.
Vedoucí projektu: Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů
Náměstí Winstona Churchilla 4, 130 67 Praha 3
+420 224 095 270, +420 224 095 248, +420 224 095 230
<http://vz.fmv.vse.cz/>

Studie procházejí recenzním řízením.

VÝKONNÁ RADA

Eva Cihelková (předsedkyně)
Vysoká škola ekonomická v Praze
Olga Hasprová
Technická univerzita v Liberci
Zuzana Lehmannová
Vysoká škola ekonomická v Praze
Marcela Palíšková
Nakladatelství C. H. Beck

Václav Petříček
Vysoká škola ekonomická v Praze
Judita Štouračová
Vysoká škola mezinárodních
a veřejných vztahů, Praha
Dana Zadražilová
Vysoká škola ekonomická v Praze

REDAKČNÍ RADA

Regina Axelrod
Adelphi university, New York, USA
Peter Bugge
Aarhus University, Aarhus, Dánsko
Petr Cimler
Vysoká škola ekonomická v Praze
Peter Čajka
Univerzita Mateja Bela, Banská
Bystrica, Slovensko
Zbyněk Dubský
Vysoká škola ekonomická v Praze
Ladislav Kabát
Bratislavská vysoká škola práva
Emílie Kalínská
Vysoká škola ekonomická v Praze
Eva Karpová
Vysoká škola ekonomická v Praze
Václav Kašpar
Vysoká škola ekonomická v Praze
Jaroslav Kundera
Uniwersytet Wroclawski, Wroclaw,
Polsko
Larissa Kuzmitcheva
Státní univerzita Jaroslav, Rusko

Lubor Lacina
Mendelova zemědělská a lesnická
univerzita, Brno
Cristian Morosan
Cameron School of Business
Václava Pánková
Vysoká škola ekonomická v Praze
Lenka Pražská
emeritní profesor
Lenka Rovná
Univerzita Karlova v Praze
Mikuláš Sabo
Ekonomická Univerzita
v Bratislave, Slovensko
Naděžda Šišková
Univerzita Palackého v Olomouci
Peter Terem
Univerzita Mateja Bela, Banská
Bystrica, Slovensko
Milan Vošta
Vysoká škola ekonomická v Praze

ŠÉFREDAKTOR

Marie Popovová
Vysoká škola ekonomická v Praze

Vztahy mezi občanskou společností a multilaterálními ekonomickými institucemi: Cesta k demokratizaci globální governance?

Tomáš Rohrbacher (rohrbat@vse.cz)

Abstrakt

Tento článek se zabývá rolí občanské společnosti v demokratizaci institucí globální governance. S občanskou společností bývají spojovány proměny systémů vládnutí národních států směrem k demokratické správě. Podobně existují očekávání, že občanská společnost může přispět ke snížení deficitu aktérů governance. Článek se také zamýšlí nad možností přenositelnosti konceptů občanské společnosti na globální úroveň, kde stále dochází k definování jejího vztahu k centřům politické a ekonomické moci. Tyto předpoklady jsou zde zkoumány na konkrétních vztazích mezi multilaterálními ekonomickými institucemi (WB, IMF, WTO) a aktéry občanské společnosti, zejména alterglobalizačním hnutím.

Klíčová slova: globalizace, občanská společnost, multilaterální ekonomické instituce

The relationships between civil society and multilateral economic institutions: The route to democratization of global governance?

Tomáš Rohrbacher (rohrbat@vse.cz)

Summary

This article focuses on the role of civil society in the democratization of the institutions of global governance. A lot of changes in the systems of government of national states, bringing them towards greater democracy are being connected with the emergence of civil society. Similar expectations exist concerning the contribution of civil society towards the reduction of the democratic deficit of governance. The paper also deals with the possibility of transferring the concepts of civil society to the global level where its relationships with centres of political and economic power are still being defined. This assumption is explored through the specific relations between multilateral economic institutions (WB, IMF, WTO), and civil society actors, especially the antiglobalization movement.

Keywords: globalization, civil society, multilateral economic institutions

JEL: Z00

Obsah

Úvod.....	7
1. Metodologický přístup.....	7
2. Propojení deliberativní teorie s teoretickým konceptem funkcionálních dimenzí ve vztahu občanské společnosti a center politické a ekonomické moci.....	9
3. Naplnění kritérií demokratičnosti v MEI.....	11
3.1 Inkluze – typologie aktérů.....	13
3.2 Transparentnost.....	14
3.3 Zodpovídání se.....	15
3.4 Přístup k deliberaci.....	15
3.5 Doplnění – průzkum formou dotazníku.....	16
Závěr.....	16
Seznam literatury.....	18

Úvod

Občanská společnost hrála historicky ve vztahu ke státu roli demokratizačního činitele (srov. např. Keane 1998, Müller 2002). V tomto článku se pokusíme prozkoumat, jakým způsobem je tato role uplatnitelná na globální úrovni, kde stát ani jeho ekvivalent neexistují, ale existují různí aktéři disponující ekonomickou a politickou mocí, kteří tvoří systém globální governance. Mnohé z těchto institucí, ne-li všechny, jsou zatíženy demokratickým deficitem (srov. např. Klein 2002). Také pro tuto jakousi rozpojenost mezi institucemi a těmi, nad nimiž uplatňují svou moc, bývají tyto instituce označovány za aktéry globalizace shora – úzce ekonomisticky chápané globalizace spojené především s neoliberální tržní doktrínou. Na opačném konci této vertikální škály stojí aktéři reprezentující globalizaci zdola. V této souvislosti se nejčastěji hovoří o globální občanské společnosti. Jejím významným reprezentantem je alterglobalizační hnutí (též někdy označované jako antiglobalizační hnutí, hnutí proti neoliberální globalizaci, hnutí za globální spravedlnost – srov. např. Della Porta et al. 2006, Barša a Císař 2004).

Tento článek se snaží odkrýt a popsat vzájemné interakce mezi aktéry občanské společnosti (*civil society organizations* – CSO) a multilaterálními ekonomickými institucemi, konkrétně trojlístkem těch nejvýznamnějších: Světovou bankou (World Bank – WB), Mezinárodním měnovým fondem (International Monetary Fund – IMF) a Světovou obchodní organizací (World Trade Organization – WTO). Cílem je podat nástin typologie těchto vztahů a prozkoumat, jakým způsobem mohou proměny těchto vztahů, nabírající na intenzitě zejména v posledních dvou desetiletích, přispívat k demokratičtějšímu chodu těchto institucí, a zároveň tak ověřit přenositelnost konceptů občanské společnosti na globální úroveň. Existuje totiž mnoho návrhů na to, jak proměnit stávající či vytvořit nové instituce a procesy a zvýšit tak demokratičnost systémů governance (např. Steffek a Nanz 2008, Dryzek 2006, Held a McGrew 2008) a vlastní podněty přináší samozřejmě i aktéři alterglobalizačního hnutí. Nicméně ve všech případech existuje jen málo empirických důkazů, že konkrétní návrhy skutečně k demokratizaci povedou (Steffek a Nanz 2008: 3). V tomto textu se pokusíme předložit důkazy o změnách rozhodovacích procesů ve sledovaných institucích a o jejich současném stavu. Je však zřejmé, že tyto procesní změny jsou pouze určitou nezbytnou, nikoli dostačující podmínkou pro skutečnou demokratizaci globální governance.

1. Metodologický přístup

Vzhledem k tomu, jak vágní či mnohoznačné mohou být pojmy demokracie, demokratičnost či demokratizace, je nyní nutné vyjasnit, jak s těmito pojmy budeme zacházet v tomto textu. Jelikož metodologický základ této práce vychází z práce Jense Steffeka a Patrizie Nanz *Emergent Patterns of Civil Society Participation*

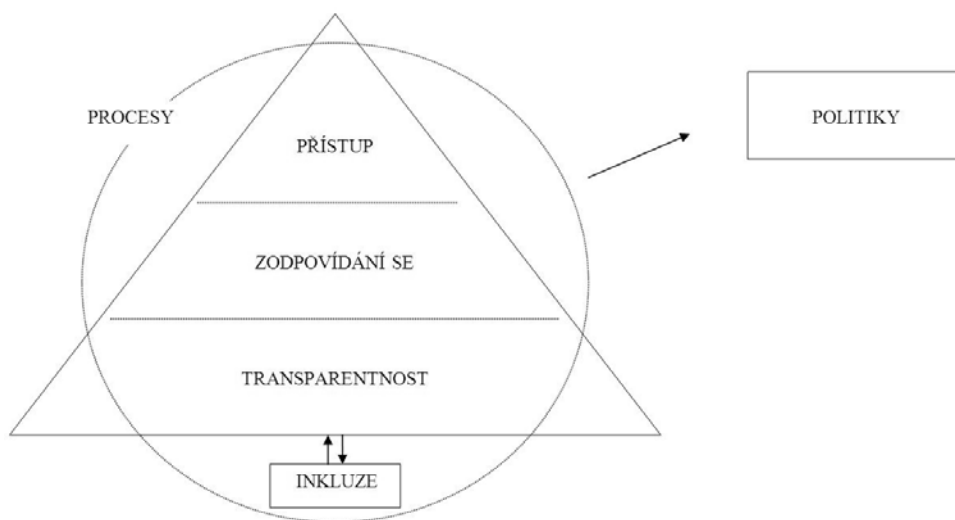

in *Global nad European Governance*, budeme se dále držet jejich vymezení. Steffek a Nanz (2008), vycházejíc z deliberativní teorie rozpracované zejména Jürgenem Habermasem, využívají pro posouzení demokratičnosti systému vládnutí čtyři kritéria:

1. Přístup k jednání (*Access to deliberation*)
2. Transparentnost a přístup k informacím (*Transparency and access to information*)
3. Vnímavost k zájmům stakeholderů (*Responsiveness to stakeholder concerns*)
4. Zahrnutí všech hlasů (*Inclusion of all voices*)

Těmto kritériím níže přiřadíme konkrétní indikátory tak, abychom mohli empiricky zkoumat jejich naplnění. Nejprve se však pokusíme o jistou schematizaci těchto kritérií.

Obr. 1: Schematizace kritérií demokratičnosti systémů governance odpovídající deliberativní teorii

Jak je zřejmé ze schématu, pokouším se tato mírně upravená kritéria hierarchicky seřadit podle kvalitativní úrovně, kde transparentnost stojí nejnižší, neboť je nejsnazší ji zajistit a je do značné míry jednostranným vztahem (poskytování informací ze strany institucí), a přístup k deliberaci naopak nejvyšší, neboť vyžaduje nejen oboustranný vztah, ale navíc jistou míru rovnosti v tomto vztahu mezi institucemi governance a aktéry občanské společnosti. Je také zřejmé, že zde pojednáváme zejména o procesních (procedurálních) kvalitách fungování institucí. Další otázkou by pak byla ta, zda se tyto procedurální změny skutečně promítají do konkrétních politik, nebo naopak slouží jen jako spíše formální legitimizační nástroj pro konkrétní instituce.

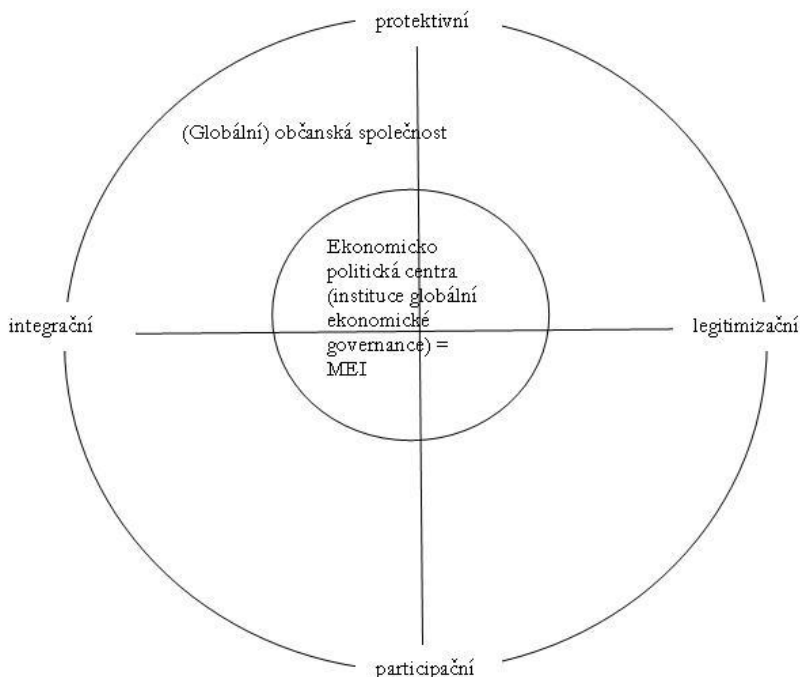
Základem schématu jsou kritéria, představená Steffekem a Nanz (2008). Mezi dvě základní – Přístup k deliberaci a Transparentnost jsem však umístil kritérium Zodpovídání se (*Accountability*). V schématu je toto kritérium odděleno pouze přerušovaně, neboť je jakýmsi přechodovým kritériem mezi dvěma prvně uvedenými. Steffek a Nanz používají, jak bylo uvedeno výše, kritérium Vnímavost (*Responsiveness*), nenabízí však pro něj konkrétní indikátory, o které koncept rozšiřuji níže.

2. Propojení deliberativní teorie s teoretickým konceptem funkcionálních dimenzí ve vztahu občanské společnosti a center politické a ekonomické moci

V této části textu vycházím z konceptu Karla Müllera, který schematizuje vztah občanské společnosti a státu prostřednictvím jednotlivých funkcionálních dimenzí tohoto vztahu (srov. Müller 2003). Tento koncept se zde pokouším upravit tak, aby postihoval vztahy mezi občanskou společností a institucemi governance. Zabývám se jím zde také z toho důvodu, že představuje jiný způsob zajištění demokratické správy a operuje s jinou terminologií. Následuje schematické vyjádření, kde vnější kruh je sféra občanské společnosti a vnitřní tvoří centra ekonomické a politické moci, v našem konkrétním případě multilaterální ekonomické instituce (MEI). Vzájemné vztahy se odehrávají ve čtyřech základních dimenzích: protektivní, legitimizační, participační a integrační.

Nyní se pokusím ukázat možné propojení tohoto teoretického konceptu s konkrétními požadavky na demokratičnost governance v koncepci Steffeka a Nanz. Jen zodpovídající se a transparentní organizace může požadovat a skutečně dostat legitimitu (dimenze legitimizační). Před původně netransparentní a nezodpovídající se organizací se občanská společnost chrání (dimenze protektivní) a může prosadit změnu v jejím fungování i jejích politikách, jen pokud bude existovat aktivní účast jednotlivců prostřednictvím (nejen) aktérů občanské společnosti (dimenze participativní). Ta však bude mít dopad a sama bude legitimizována pouze tehdy, bude-li občanská společnost dostatečně integrována, provázána a bude zahrnovat co nejširší spektrum subjektů a názorů (dimenze integrativní). Takto fungující občanská společnost se následně může více zapojit do rozhodovacích procesů již transparentních a zodpovídajících se institucí (mít přístup k deliberaci) a dodávat legitimitu jejím politikám.

Obr. 2: Schematizace vztahů mezi občanskou společností a aktéry governance

Vrátíme-li se nyní k obr. č. 1, pak Přístup k deliberaci lze také chápat ve smyslu požadavků aktérů globální občanské společnosti jako přímou participaci v procesech vytváření politik. Pod šipkou se skrývá více vztahů – například diskontinuita mezi zapojením aktérů do tvorby politik a jejich výsledným tvarem, tzn., že přímá participace se nijak nebo jen málo promítá do politik MEI. Dále pod šipkou můžeme najít legitimizační dimenzi vztahu, která se týká politik MEI. Jak však již bylo napsáno výše, demokratizace procesů ještě neslouží nutně ke změně politik požadovaným směrem, naopak může poskytovat legitimitu i politikám „nechtěným“. Dále pod šipkou, ale v opačném směru můžeme číst ochrannou dimenzi, čili přístup do procesů vytváření politik může sloužit jako ochrana proti nechtěným politikám. Participační funkcionální dimenze prostupuje celým schématem, nejen jeho levou částí, ale i pravou částí v případě, že se podaří prosadit konkrétní požadavky do obsahu politik, nebo se CSO podílejí na implementaci těchto politik. Integrační dimenze stojí jaksí v pozadí, nicméně tvoří nezbytnou podmínku pro funkční vztahy mezi občanskou společností a MEI i ve zbývajících dimenzích.

3. Naplnění kritérií demokratičnosti v MEI

Tabulka, která následuje, shrnuje, jakým způsobem jsou jednotlivá kritéria, uvedená v kapitole 1 naplňována konkrétními MEI a vlastně tedy vyjadřuje to, do jaké míry jsou naplňovány formální požadavky na demokratičnost těchto institucí a tudíž i globální governance v této oblasti.

Tab. 1: Přehled naplnění indikátorů demokratičnosti procesů multilaterálních ekonomických institucí

Kritérium	Indikátor	WB	IMF	WTO
TRANSPARENČNOST	1. Jasná pravidla utajení/odtajnění dokumentů	ANO	-	-
	2. CSO mají přístup k „základním“ informacím	ANO	ANO	-
	3. CSO mají přístup k vyjednávacím textům	NE	ANO	-
	4. Dokumenty jsou aktivně uveřejňovány MEI (web)	ANO	ANO	ANO
ZODPOVÍDÁNÍ SE	1. MEI zveřejňují evaluace politik	ANO	ANO	-
	2. MEI spolupracují s CSO na evaluacích	ANO	ANO	-
	3. MEI spolupracují s CSO na změnách dopadů politik na základě evaluací	ANO	ANO	-
PŘÍSTUP K DELIBERACI	1. Existuje akreditační procedura	ANO	ANO	ANO
	2. Jsou rozlišovány různé kategorie CSO	ANO	ANO	ANO
	3. Akreditace je pravidelně přezkoumávána	ANO	-	-
	4. Existují speciální oddělení pro spolupráci s CSO	ANO	NE	NE
	5. Zástupci CSO mají přístup do prostor MEI	ANO	ANO	NE
	6. MEI organizují speciální setkání pro konzultace s CSO	ANO	ANO	-
	7. CSO mohou předkládat vlastní dokumentaci	ANO	ANO	ANO
	8. CSO smějí navštěvovat politická setkání	-	-	-
	9. CSO mají právo promlouvat na politických setkáních	-	-	NE

	10. CSO mají právo předkládat témata do agendy MEI	ANO	ANO	NE
	11. CSO mohou být vyslyšeny při řešení sporů mezi státy	NE	-	-
	12. CSO mohou vznášet stížnosti proti MEI nebo státu	ANO	-	-
INKLUZE	1. Jsou zastoupeny CSO různých zaměření	ANO	-	NE
	2. Jsou zastoupeny CSO z různých zemí (S i J apod.)	ANO	-	ANO
	3. Jsou zastoupeny různé formy CSO, včetně neformálních	ANO	ANO	NE

Pramen: vlastní průzkum¹, kurzívou informace poskytnuté pracovníkem instituce.

Takto tedy vypadá naplňování procesních kritérií v současnosti.² Cesta k tomuto stavu se započala před zhruba dvaceti lety. Počátkem devadesátých let se začínají v oficiálních dokumentech institucí (nejvýrazněji u WB) objevovat závazky ke zlepšení komunikace s občanskou sférou a vytváření partnerství, přičemž se stále spíše jedná o implementaci politik banky a zavádění programů jednotlivými NGO bez možnosti jakkoli ovlivňovat tvorbu politik (O'Brien et al. 2003: 28, 30). Problém však přetrvává v rozdílném úhlu pohledu na to, co znamená zahrnout určitou agendu do tvorby politik. Instituce například pokládají za zohlednění „gender“ tematiky, pokud se v jejích strategických dokumentech objeví slovo „ženy“ nebo „gender“; často se tedy jedná o pouhé proklamace: slovo „sociální“ se v dokumentech objevuje často, ale jen obecně (O'Brien et al. 2003: 45, 178), málo z této rétoriky je skutečně realizováno. V případě WTO se zejména po setkání ministrů v Singapuru v roce 1996 podařilo otevřít organizaci pro přístup aktérů občanské společnosti, např. bylo poskytováno zázemí během ministerských konferencí, docházelo ke zveřejňování důležitých, dosud utajených informací či pořádání společných workshopů (O'Brien et al. 2003: 106-107). Důvodem větší ochoty pro zapojení hnutí do spolupráce byly mimo jiné protesty vedené v Ženevě v roce 1998 (O'Brien et al. 2003: 107), ale i následné demonstrace, zejména v Seattlu, Praze a Janově. Nyní se však budeme

¹ Výzkum byl proveden na základě studia dokumentů jednotlivých institucí (viz Seznam literatury), v nichž jsou definovány jejich vztahy s dalšími aktéry, zejména CSO, jejich webových stránek, a byl dále doplněn o poznatky ze sekundární literatury (zejm. O'Brien et al. 2003). Proběhl také pokus konfrontovat, a tak zpřesnit tyto výsledky se zástupci jednotlivých institucí (více viz s. 14).

² Co se týká obsahu politik, velký úspěch alterglobalizacího hnutí znamenalo například ustoupení od přijetí Multilateral Agreement on Investment (Ruggie 2004 a Seoane a Taddei 2002), která by podle odpůrců znamenala další krok k liberalizaci a mohla ohrožovat např. životní prostředí nebo sociální podmínky.

věnovat spíše institucionalizovaným interakcím a budeme se konkrétně zabývat jednotlivými kritérii, a to postupně směrem od spodní části obr. 1.

3.1 Inkluze – typologie aktérů

Základem pro spolupráci s občanskou společností je vymezení jejích aktérů; to se však samozřejmě u jednotlivých MEI liší. IMF pod CSO vidí „širokou škálu občanských asociací, které existují v prakticky každé členské zemi, aby poskytovaly výhody, služby či politický vliv určitým skupinám v rámci společnosti.“ Patří sem „obchodní fóra, náboženské organizace, odbory, lokální komunitní skupiny, nevládní organizace (NGO), filantropické nadace a think tanky“ (IMF 2010a). Nepatří sem naopak vládní složky, podniky, politické strany a média.

Světová banka podle svých dokumentů usiluje o spolupráci s CSO, kterými rozumí komunitní organizace, NGO, skupiny původních obyvatel, charity, profesní asociace, sociální hnutí, odbory, náboženské skupiny a nadace. Občanskou společnost pak definuje jako „široké spektrum nevládních a neziskových organizací, které jsou přítomny ve veřejném životě, kde vyjadřují zájmy a hodnoty svých členů či jiné, založené na etických, kulturních, politických, vědeckých, náboženských či filantropických ohledech“ (WB 2009a). Banka také hovoří o globálním aspektu občanské společnosti a v souvislosti s ním upozorňuje na význam Světových sociálních fór (srov. WB 2009b). Každoročně se konají setkání (*annual/spring meetings*) IMF a WB, na kterých dochází také k setkávání se zástupci CSO. K debatám dochází v rámci tzv. Civil Society Policy Forum, jehož se účastní zástupci MEI, CSO i akademici (WB 2009c).

WTO chápe občanskou společnost jako synonymum pro množinu NGO, z nichž navíc nabízí spolupráci jen těm, které prokáží, že se oblast jejich zájmu kryje s oblastí působnosti WTO. Ministerskou konferencí byla zmínka o NGO zařazena do Článku V:2 smlouvy zřizující WTO. V roce 1996 byla dále vytvořena pravidla (*guidelines WT/L/162*), která upravují kontakt WTO s občanskou společností (neboli v pojetí WTO pouze NGO). Konkrétněji se jednotlivými aktéry nezabývá.

Z tab. 1 je zřejmé, že se každá z organizací snaží zajistit inkluzi aktérů z různých geografických oblastí. Jak se tomu konkrétně děje, může více napovědět příklad ze třech ministerských konferencí WTO: Seattle 1999, Doha 2001 a Cancún 2003. Čísla v tabulce udávají počty a procentuelní zastoupení CSO na jednotlivých setkáních.

Tab. 2: Zastoupení CSO na ministerských konferencích WTO

	Seattle 1999		Doha 2001		Cancún 2003	
	NGO	%	NGO	%	NGO	%
Sever	635	86,0 %	277	82,4 %	711	73,6 %
Jih	103	14,0 %	89	26,5 %	255	26,4 %
Celkem	738	100,0 %	336	100,0 %	966	100,0 %
USA	314	42,5 %	64	19,0 %	236	24,4 %

Pramen: WTO (2009a), vlastní zpracování.

Přestože je zde zvoleno pouze zjednodušené dělení na dvě skupiny (Sever a Jih), i když přesnější by bylo rozdělení na skupiny tři (navíc skupina Východ), ukazuje se, že zastoupení jednotlivých zemí není zcela rovnoměrné a země Severu jsou reprezentovány silněji. Důvodem nemusí být pouze registrační síto WTO, ale také nedostatek fondů nutných pro účast reprezentantů „Jihu“ apod.

3.2 Transparentnost

Tímto kritériem je obecně míněna ochota a schopnost zveřejňovat informace o rozhodnutích organizací. Naplnění jednotlivých indikátorů se samozřejmě liší. Vzhledem k tomu, že zajištění transparentnosti je v tomto konceptu na kvalitativně nejnižším stupni demokratizace procesů institucí, daří se většinou alespoň částečně kritérium naplnit. Velkou roli zde hraje zpřístupnění informací na příslušných webech (www.wto.org, www.imf.org, www.worldbank.org). Pro transparentnost obecně je zcela zásadní role informačních technologií – Internetu. Nikdy nebylo tak snadné zpřístupnit důležité dokumenty jednoduše a s minimálními náklady veřejnosti a nikdy nebylo snazší se k informacím dostat téměř odkudkoli. Hlavní podmínkou tedy zůstává především ochota k této transparentnosti ze strany organizací.

Ve WB existují konkrétní pravidla týkající se transparentnosti, přičemž dle nových zásad z prosince 2009 (WB 2009d), které by měly platit od července 2010, se transparentnost Banky ještě zvýší. Konzultací³ ohledně podoby nové politiky v oblasti zveřejňování informací se účastnily také CSO (WB 2010a).

Ve WTO vznikají v červnu 1996 směrnice pro úpravu vztahů s NGO. V roce 2002 pak dochází k odtajnění části materiálů organizace. Na webu WTO lze mimo jiné dohledat účastníky na akcích „dialogu“ s občanskou společností.

³ V bankovním slovníku existují dva typy spolupráce s CSO – konzultace a dialog, přičemž konzultace jsou více strukturované a formalizované a tudíž Banka deklaruje jakousi povinnost reflektovat názory z konzultací vzešlé a tuto reflexi zdůvodnit.

V oblasti transparentnosti nicméně i přes určitá zlepšení WTO za WB i IMF zaostává.

3.3 Zodpovídání se

Zodpovídání se již stojí na kvalitativně vyšší úrovni. Vytváření evaluací politik a následná reflexe ve spolupráci s CSO je realizována jak ve WB tak v IMF. Fond za tímto účelem zřídil vlastní, přesto oficiálně nezávislou agenturu (*Independent Evaluation Office*).

Ve WB plnilo tuto funkci Operations Evaluation Department (OED) přejmenované později na Independent Evaluation Group. „Cílem evaluace je poučit se ze zkušeností, poskytnout objektivní základ pro vyhodnocení výsledků práce Banky a být zodpovědnými (*provide accountability*) v dosažení jejich cílů“ (srov. WB 2009e). Na základě těchto předpokladů proběhlo například společné dvouleté vyhodnocování WB a IMF týkající se programů boje s chudobou (*Poverty Reduction Strategy*), jehož se kromě jiných zúčastnily čtyři desítky aktérů občanské společnosti (WB 2009f).

3.4 Přístup k deliberaci

Přístup neboli přímá účast CSO na jednáních tvoří vrcholek pyramidy schématu. Zde jsou možnosti CSO také nejomezenější a navíc dopad jejich účasti na jednáních na konkrétní politiky dosti nejasný. Způsob komunikace s CSO je v jednotlivých MEI různý. Ve WB bylo za tímto účelem vytvořeno zvláštní oddělení pro občanskou společnost (*Civil Society Team – CST*), dále funguje Civil Society Group a v jednotlivých zemích Civil Society Country Staff. CST byl původně složen ze zaměstnanců oddělení vnějších vztahů (*External Affairs – EXT*), od roku 2006 funguje jako Global Civil Society Team složený ze zaměstnanců různých částí skupiny Banky a má na starosti kontakt s CSO na globální úrovni (WB 2009g). V IMF má tento kontakt na starosti oddělení vnějších vztahů (*External relations department – EXR*), v jehož rámci funguje opět Civil Society Team.

WTO podobné oddělení nemá vůbec, přesto i zde existují určité přístupové body. Ve WTO na jednání výborů (*Committees*) sice NGO nemají přímý přístup, ale na ministerských konferencích je umožněna účast akreditovaným organizacím a fungují zde NGO centra, která mají poskytnout zázemí zúčastněným; v rámci Orgánu pro řešení sporů (*Dispute settlement body*) a sekretariátu WTO lze využít osobní a neformální kontakty uvnitř organizace. Proměny WTO tak zůstávají především v první rovině – transparentnosti. Stejně jako O'Brien et al. (2003) také Steffek a Ehling (2008: 97) dochází k názoru, že ve vztahu k občanské společnosti toho WTO učinila zatím jen velmi málo. Také z důvodu této nízké otevřenosti se mnozí aktéři občanské společnosti soustředí spíše než na konkrétní vstupy do utváření politik na rozšiřování povědomí

o aktivitách WTO a vytváření veřejného tlaku apod. (Steffek a Ehling 2008: 111).

Steffek a Kissling (2008: 209) shrnují, že dochází ke stále větší institucionalizaci účasti aktérů občanské společnosti. Nicméně je však třeba brát v úvahu, že tento přístup zůstává často skutečně pouze formálním. Instituce jsou však stále více ochotné pod vnějším tlakem na větší legitimitu přistoupit na užší spolupráci s CSO. Důležitým faktorem je také ten, že CSO jsou významným zprostředkovatelem informací mezi mezivládními organizacemi a (laickou) veřejností, a to oběma směry.

3.5 Doplnění – průzkum formou dotazníku

Jelikož nebylo možné získat potřebné informace z volně dostupných oficiálních zdrojů a zjistit tak naplnění některých indikátorů, bylo nutné obrátit se na každou ze tří sledovaných institucí. Na první žádost o poskytnutí údajů k tabulce reagovala pouze zástupkyně WB Mamata Pokharel, pracovnice CST (sekce EXT). Ačkoli, jak bylo zmíněno výše, nemají zbylé dvě instituce zvláštní oddělení, které by se věnovalo vztahům s občanskou společností a žádost o spolupráci tedy směřovala na oddělení pro styk s veřejností, nedostalo se mi na první pokus žádné odpovědi (zpráva do IMF však byla přečtena). Tím spíše, že se jedná o oddělení pro styk s veřejností, je tato skutečnost zarážející. Po druhém odeslání žádosti zástupce IMF odmítl dotazník vyplnit s ohledem na nevhodnou metodologii výzkumu. Zmínil však předchozí spolupráci mezi IMF a výzkumníky. Z WTO se nepodařilo získat reakci žádnou.

V případě WB se informace, které se podařilo zjistit z běžně dostupných oficiálních zdrojů, shodovaly s informacemi poskytnutými pracovníci, byly však doplněny informace další. Co se týká politických setkání, byla informace upřesněna tak, že setkání Rady guvernérů (*Board of Governors*) či výkonných ředitelů (*Executive Directors*) jsou uzavřená. Setkání k jednotlivým politikám (*policy meetings*), které jsou pak například předkládány Radě, jsou otevřena a názor CSO k jednotlivým dokumentům je „vyžadován“.

Závěr

Abychom mohli zhodnotit relevanci občanské společnosti s ohledem na demokratizaci governance, pokusíme se nyní shrnout dopady jejích aktivit vůči MEI. Nelze samozřejmě jednoznačně určit příčiny proměn v MEI směrem k větší demokracii ve vnitřních procesech, nicméně i vzhledem k tomu, že období, kdy aktivity alterglobalizačního hnutí kulminovaly a kdy začalo docházet ke změnám, se kryjí, lze usuzovat na to, že hnutí zde svou roli sehrálo. Posun dle schématu se projevil ve všech třech významných institucích globální ekonomické governance – Světové bance, Mezinárodnímu měnovému fondu a Světové obchodní organizaci - na všech třech úrovních, byť v každé z nich do

jiné míry, což souvisí jednak s ochotou organizací naslouchat požadavkům veřejnosti, ale také s tím, jakou pozornost té které organizaci veřejnost věnuje. Nejpřístupnější demokratizaci se stala WB, za ní pak stojí IMF a WTO, což opět vyplývá jednak z oblasti činnosti institucí, ale i ze zájmu aktivistů i veřejnosti a aktivit vůči jednotlivým institucím vedených. Pro posun po „demokratizačním schématu“ je významná struktura organizace; IMF a WTO jsou monolitické, na rozdíl od WB (O'Brien et al. 2003). Také proto je vidět, že nejvíce se požadavkům na ni kladeným otevřela WB, nejméně pak WTO. Některé další organizace globální governance se však zatím vůbec občanské společnosti neotevřely – Severoatlantická aliance (NATO) a Banka pro mezinárodní platby (BIS), stejně jako skupina G8 (resp. novější platforma G20), která však není organizací, ale neformální institucí (Steffek a Nanz 2008: 19). I v případě těchto institucí však může občanská společnost přispívat k tomu, že se jejich jednání dostávají do mezinárodní veřejné sféry (Della Porta et al. 2006: 9), a tedy zde roste potenciál pro zvýšení transparentnosti jejich jednání.

Dle zvolené metodologie zkoumání lze říci, že každá ze tří zkoumaných MEI sice naplňuje některé z indikátorů, ale zároveň každá z nich na základě tohoto zkoumání trpí jistým demokratickým deficitem. Zjednodušeně řečeno, nejvíce záruk demokratického fungování nalezneme u WB, méně pak u IMF, nejméně v případě WTO. Přesto je spolupráce s aktéry občanské společnosti pro každou z institucí aktuálním tématem. Na druhé straně se aktéři občanské společnosti i nadále pokoušejí otevřít instituce ještě více demokratické kontrole. Interakce mezi MEI a CSO se tak neodehrávají pouze skrze indikátory popisované oficiální kanály, ale také neformálně např. prostřednictvím veřejné sféry. Stejně tak jako dosavadní posuny k větší demokracii jsou spojovány s aktivním voláním po změně, lze i další demokratizaci globální governance očekávat především v souvislosti s působením aktivní občanské společnosti na globální úrovni.

Seznam literatury

BARŠA, P. – CÍSAŘ, O. (2004): *Levice v postrevoluční době. Občanská společnost a nová sociální hnutí v radikální politické teorii 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie.

DELLA PORTA, D. – ANDRETTA, M. – MOSCA L. – REITER, H. (2006): *Globalization from Below. Transnational Activists And Protest Networks*. Minneapolis: University Of Minnesota Press.

DRYZEK, J. S. (2006): *Deliberative Global Politics: Discourse and Democracy in a Divided World*. Cambridge: Polity Press.

HELD, D. – MCGREW, A. (2008): *Globalization/Anti-Globalization*. Cambridge: Polity Press.

IMF (2010a): *The IMF and Civil Society Organizations* [cit. 2010-03-09]. Dostupné na: <<http://www.imf.org/external/np/exr/facts/civ.htm>>.

KEANE, J. (1998): *Civil Society. Old Images, New Visions*. Cambridge: Polity Press.

KLEIN, N. (2002): *Fences and Windows*. New York: Picador.

MÜLLER, K. (2002): *Češi a občanská společnost. Pojem, problémy, východiska*. Praha: Triton.

MÜLLER, K. (2003): Koncept občanské společnosti: pokus o komplementární přístup. Tocquevillovské dědictví a giddensovská perspektiva. *Sociologický časopis* 39: 5, s. 607–624.

O'BRIEN, R. – GOETZ, A. M. – SCHOLTE, J. A. – WILLIAMS, M. (2003): *Contesting Global Governance. Multilateral Economic Institutions and Global Social Movements*. Cambridge: University Press.

RUGGIE, J. H. (2004): Reconstituting the Global Public Domain. Issues, Actors, and Practices. *European Journal of International Relations* 10: 4, s. 499–531.

SEOANE J. – TADDEI, E. (2002): From Seattle to Porto Alegre: The Anti-Neoliberal Globalization Movement. *Current Sociology* 50: 1, s. 99–122.

STEFFEK, J. – EHLING, U. (2008): Civil Society Participation at the Margins: The Case of the WTO. In Steffek, J. – Kissling, C. – Nanz, P. (eds.): *Civil Society Participation in Global and European Governance: A Cure for Democratic Deficit?* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

STEFFEK, J. – KISSLING, J. (2008): CSOs and the Democratization of International Governance: Prospects and Problems. In Steffek, J. – Kissling, C. – Nanz, P. (eds.): *Civil Society Participation in Global and European Governance: A Cure for Democratic Deficit?* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

STEFFEK, J. – NANZ, P. (2008): Emergent Patterns of Civil Society Participation in Global and European Governance. In Steffek, J. – Kissling, C. – Nanz, P. (eds.): *Civil Society Participation in Global and European Governance: A Cure for Democratic Deficit?* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

WB (2009a): *The World Bank and Civil Society*. The World Bank [cit. 2009-08-12]. Dostupné na: <<http://go.worldbank.org/PWRRFJ2QH0>>.

WB (2009b): *Defining Civil Society*. The World Bank [cit. 2009-08-12]. Dostupné na: <<http://go.worldbank.org/4CE7W046K0>>.

WB (2009c): *Annual and Spring Meetings*. The World Bank [cit. 2009-08-12]. Dostupné na: <<http://go.worldbank.org/U95UXU3Q70>>.

WB (2009d): *Toward greater transparency through access to information. The World Bank's Disclosure Policy*. The World Bank [cit. 2010-03-13]. Dostupné na: <<http://siteresources.worldbank.org/EXTINFODISCLOSURE/Resources/R2009-0259-2.pdf?&resourceurlname=R2009-0259-2.pdf>>.

WB (2009e): *Independent Evaluation Group*. The World Bank [cit. 2009-08-12]. Dostupné na: <<http://www.worldbank.org/oed/>>.

WB (2009f): *Consultations on Policies and Strategies*. The World Bank [cit. 2009-08-12]. Dostupné na: <<http://go.worldbank.org/4LQGY6TL30>>.

WB (2009g): *The Civil Society Team*. The World Bank [cit. 2009-08-12]. Dostupné na: <<http://go.worldbank.org/8DJ82AMKB0>>.

WB (2010a): *The World Bank Access to Information Policy*. The World Bank [cit. 2010-03-13]. Dostupné na: <<http://go.worldbank.org/TRCDVYJ440>>.

WTO (2009a): *NGO participation in Ministerial Conferences*. World Trade Organization [cit. 2009-08-12]. Dostupné na: <http://www.wto.org/english/forums_e/ngo_e/ngo_e.htm>.

University of Economics, Prague
Faculty of International Relations
Náměstí Winstona Churchilla 4
130 67 Prague 3
<http://vz.fmv.vse.cz/>

Vydavatel: Vysoká škola ekonomická v Praze
Nakladatelství Oeconomica

Tisk: Vysoká škola ekonomická v Praze
Nakladatelství Oeconomica

Tato publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou

ISSN 1802-6591